

Warszawa, dnia 22 marca 2021

**MINISTER ROLNICTWA
I ROZWOJU WSI**

Znak sprawy: JPR.kor.092.1.2020

Pan
Prof. dr hab. Marek Mrówczyński
Dyrektor Instytutu Ochrony Roślin –
Państwowego Instytutu Badawczego
w Poznaniu

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

Na podstawie art. 6 ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej¹, dalej „ustawa o kontroli w administracji rządowej” oraz art. 175 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych² została przeprowadzona kontrola Instytutu Ochrony Roślin - Państwowego Instytutu Badawczego, ul. Władysława Węgorka 20, 60-318 Poznań, zwanego dalej „Instytutem” lub „IOR-PIB”.

Przedmiotem kontroli była terminowość prowadzenia analiz pozostałości środków ochrony roślin realizowanych w ramach zadania 1.7 programu wieloletniego³ pod nazwą „Ochrona roślin uprawnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywności oraz ograniczenia strat w plonach i zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt domowych i środowiska”.

Okres objęty kontrolą: od stycznia 2019 r. do dnia zakończenia kontroli, z możliwością pozyskania informacji z okresu wcześniejszego.

Kontrolę przeprowadzili w terminie 30.09-20.11.2020 r. kontrolerzy Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi: [imię] naczelnik wydziału i [imię] główny specjalista w Departamencie Jakości Żywności i Bezpieczeństwa Produkcji Roślinnej oraz [imię] główny specjalista w Biurze Kontroli na podstawie upoważnień do kontroli 1a/2020, 1b/2020 oraz 16/2020 podpisanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W okresie objętym kontrolą funkcję dyrektora Instytutu pełnił od 22.11.2018 r. do czasu zakończenia kontroli prof. dr hab. Marek Mrówczyński.

¹ Dz. U. z 2020 r. poz. 224.

² Dz.U. z 2019 r. poz. 869 z późn. zm.

³ Dalej zadanie PW lub zadanie 1.7.

I. Informacja wprowadzająca do przedmiotu kontroli

1. Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną. Nadzorowany jest przez ministra właściwego do spraw rolnictwa. W Instytucie realizowane są badania dotyczące m.in. biologii, szkodliwości oraz metod zwalczania agrofagów, naukowych podstaw integrowanej ochrony roślin, ochrony roślin w rolnictwie ekologicznym, systemów wspomagających decyzje o potrzebie wykonania zabiegów ochrony roślin, pozostałości i jakości środków ochrony roślin, a także wykonywane są analizy PRA (Pest Risk Assessment). Instytut prowadzi również oceny ryzyka powstawania odporności agrofagów na środki ochrony roślin.
2. Analiza pozostałości środków ochrony roślin realizowana była:
 - w Zakładzie Badania Pozostałości Środków Ochrony Roślin w Poznaniu⁴ (zarządzająca: dr _____)
 - w Terenowej Stacji Doświadczalnej w Białymstoku (Kierownik Stacji: _____) w Laboratorium Badania Bezpieczeństwa Żywności i Pasz⁵ (Kierownik: _____)
 - w Oddziale w Sońnicowicach (Kierownik Oddziału: _____) w Laboratorium Badania Jakości Środków Ochrony Roślin⁶ (Kierownik: _____).
3. Liczba oznaczanych substancji aktywnych środków ochrony roślin przez Instytut w zależności od laboratorium i matrycy wynosiła od 442 do 557.
4. Realizowany przez Instytut Program wieloletni (PW) pod nazwą „Ochrona roślin uprawnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywności oraz ograniczenia strat w plonach i zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt domowych i środowiska” ustanowiony został uchwałą nr 225/2015 Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2015 r.⁷, zmienioną uchwałą nr 155/2018 Rady Ministrów z dnia 16 października 2018 r. oraz uchwałą nr 131/2019 Rady Ministrów z dnia 28 października 2019 r.
5. Prowadzenie analiz pozostałości środków ochrony roślin realizowane było na podstawie umowy nr HOR.kor.832.3.2019 z dnia 25 lipca 2019 r. zmienionej aneksem z dnia 16 grudnia 2019 r. oraz umowy nr JPR.kor.832.4.2020 z dnia 2 czerwca 2020 r.

II. Ocena skontrolowanej działalności

1. Pozytywnie należy ocenić przyjęcie przez Instytut procedur określających sposób realizacji zadań związanych z prowadzeniem analiz próbek na obecność pozostałości środków ochrony roślin. Zauważyć należy jednak, że procedury wewnętrzne nie określają bezpośrednio maksymalnego czasu przeprowadzania badań z uwzględnieniem gatunków/rodzaju/grup płodów rolnych oraz

⁴ Dalej ZBPSOR w Poznaniu lub laboratorium w Poznaniu.

⁵ Dalej LBBZP w Białymstoku lub laboratorium w Białymstoku.

⁶ Dalej LBPSOR Oddział Sońnicowice lub laboratorium w Sońnicowicach.

⁷ MP. poz. 99.

- okresu wegetacji rośliny, zawierają w tym zakresie jedynie odesłanie do załącznika do umowy na realizację w danym roku zadań programu wieloletniego.
2. Wdrożenie narzędzia ułatwiającego monitorowanie analiz należy ocenić za działanie właściwie, ponieważ może to wpłynąć pozytywnie na zapewnienie możliwości usprawnienia pracy i dochowania terminów wykonywania analiz.
 3. Stwierdzono, że rola kierownika zadania 1.7 programu wieloletniego ograniczała się do oceny, na etapie sporządzania rozliczenia półrocznego oraz końcowego z realizacji zadania, zgodności z umową w zakresie terminów wykonania analiz próbek i przesłania raportów, co może osłabiać bieżący nadzór i koordynację realizacji zadania - brak jest bowiem jednoznacznych kompetencji dla kierownika zadania w tym zakresie.
 4. Wprowadzone w latach 2019 i 2020 rozwiązanie, polegające na określeniu w umowach na realizację przez Instytut zadań programu wieloletniego maksymalnego czasu badania próbki, przyczyniło się do istotnego ograniczenia czasu badania próbek na obecność pozostałości środków ochrony roślin.
 5. W wyniku przeprowadzonej kontroli stwierdzono, zarówno w roku 2019, jak i w roku 2020 przypadki, w których czas dostarczenia próbki do laboratorium wyniósł powyżej 20 dni (a nawet wyniósł 30 dni). Instytut nie ma jednak wpływu na termin dostarczania próbek przez wojewódzkie inspektoraty ochrony roślin i nasiennictwa.
 6. Stwierdzono, że zarówno w roku 2019, jak i w roku 2020 występowały przypadki niedotrzymania terminów badania próbek, określonych w umowach na realizację zadań programu wieloletniego.
 7. Zidentyfikowane niezgodności dotyczące przekroczenia terminu przeprowadzenia badania i wysłania raportu z badań miały charakter epizodyczny, wynikający głównie z:
 - konieczności powtórzenia badania,
 - awarii aparatury,
 - utrudnień w pracy laboratoriów z powodu pandemii COVID-19.
 8. Instytut, pomimo stwierdzonych uchybień, sprawował nadzór nad dokonywanym w ramach realizacji umów zadaniem.1.7.
 9. Próbki otrzymywane od wojewódzkich inspektoratów ochrony roślin i nasiennictwa były w sposób prawidłowy przygotowywane do badań.
 10. Stwierdzono przypadki braku rutynowych badań próbek ziarna gryki pod kątem glifosatu, a o zakresie badań decydował wybór laboratorium, do którego próbki takie zostały przekazane, co zostało ocenione negatywnie.
 11. W ocenie kontroli właściwym jest przyjęcie zasad określających współpracę pomiędzy Instytutem a PIORiN, GIJHARS i ARiMR przy ustalaniu szczegółowego harmonogramu badań na obecność pozostałości środków ochrony roślin.

III. Ustalenia kontroli

1. Procedury wewnętrzne

1. We wszystkich jednostkach Instytutu prowadzących analizę pozostałości środków ochrony roślin w ramach zadania 1.7 PW ustanowiono, wdrożono i utrzymano system zarządzania umożliwiający spełnienie wymagań określonych norm ISO/IEC⁸.

W okresie objętym kontrolą spełnienie wymagań określonych norm ISO/IEC i prawidłowość systemów została potwierdzona raportami Polskiego Centrum Akredytacji:

- dla ZBPŚOR w Poznaniu raport z oceny A-1590-2019 oraz A-1500-2020,
- dla LBPŚOR Oddział Sońnicowice raport z oceny A-1056-2019 oraz A-0754-2020,
- dla LBBZP w Białymstoku raport z oceny A-1057-2019 oraz A-0833-2020.

2.1 Procedury poszczególnych laboratoriów obowiązujące w okresie od stycznia 2019 r. do zakończenia kontroli określone były w odrębnych dokumentach. Określono w nich m.in. sposób przyjmowania, analizowania próbek i raportowania wyników, w tym w zakresie realizowanego nadzoru nad urzędowymi badaniami pozostałości środków ochrony roślin w ramach zadania 1.7 PW.

Uszczegółowienie współpracy Instytutu z PIORiN zawierała „Procedura dotycząca wykonywania badań pozostałości środków ochrony roślin na potrzeby kontroli urzędowej prowadzonej przez Państwową Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa w ramach zadania 1.7 „Analiza pozostałości środków ochrony roślin i mikotoksyn w płodach rolnych pochodzących z produkcji pierwotnej oraz w wodach podziemnych i powierzchniowych w pobliżu miejsc produkcji“ w PW IOR-PIB na lata 2016-2020” z dnia 8.06.2020 r. W pkt. 9 ww. procedury określono, że: „Czas wykonania badania dla danej próbki określa się na podstawie szczegółowego opisu zakresu rzeczowego dla zadania 1.7 określonego w załączniku do umowy na realizację programu wieloletniego”.

Dodatkowo zasady współpracy zostały również określone przez poszczególne laboratoria w następujących procedurach:

- 1) laboratorium w Poznaniu - w pkt. 5.2.3. procedury PO-02 „Współpraca z klientem” wydanie 1 z dnia 10.09.2019 r. opisało zasadę współpracy z MRiRW w zakresie urzędowych badań pozostałości środków ochrony roślin;
- 2) laboratorium w Sońnicowicach - po otrzymaniu podpisanej umowy pomiędzy MRiRW a IOR - PIB na dany rok, włączyło ten dokument do swojej dokumentacji do stosowania. Na podstawie dyspozycji zawartych w umowie personel LBPŚOR został przeszkolony z terminów wykonywania analiz⁹;

⁸ PN-EN ISO/IEC 17025:2018-02.

⁹ Szkolenia w dn.27.04.2020 r., 28.05.2020 r. oraz 1.06.2020 r. został przeszkolony pracownik który od 19.03.20r. do 31.05.20r. był nieobecny). Potwierdzenie wykonanych szkoleń zawiera zał. 1_LBPŚOR Sońnicowice do pism DN-070/258-1/20 z 23.11.2020 r.

3) laboratorium w Białymstoku - zasady współpracy w zakresie urzędowych badań pozostałości środków ochrony roślin określono w procedurze PO-02 „Współpraca z klientem“ wyd. 14 z dnia 09.03.2020 w pkt. 5.2.2., zgodnie z którym: „Dla badań wynikających z realizacji zadań Instytutu Ochrony Roślin-PIB warunki współpracy i zakres badań ustalane są przez Dyрекcję Instytutu Ochrony Roślin-PIB w Poznaniu. Podstawą rozpoczęcia badań jest umowa Dyrektora IOR-PIB z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz protokół pobrania próbki przez inspektora PIORIN-u lub innej właściwej jednostki”.

2.2. Informacje o przyjętych próbkach do badań były przez każde laboratorium zapisywane i prowadzone w programie Microsoft Excel w postaci pliku. Pliki zawierały:

- kod próbki nadany przez inspektora oraz przez laboratorium,
- datę pobrania próbki,
- datę dostarczenia próbki do laboratorium,
- informację o etapie pobrania próbki (PIORiN),
- pochodzenie próbki (województwo i gmina),
- numer raportu z badania próbki,
- dane o wynikach / nieprawidłowościach,
- wyliczenie czasu jaki upłynął od momentu przyjęcia próbki do wysłania wyniku.

Za bieżący nadzór nad tymi danymi i monitorowaniem czasu wykonania analiz odpowiadali kierownicy poszczególnych laboratoriów. Rola kierownika zadania 1.7 programu wieloletniego polegała na ocenie na etapie sporządzania rozliczenia półrocznego oraz końcowego z realizacji zadania zgodności z umową w zakresie terminów wykonania analiz próbek i przesłania raportów dla całości próbek dostarczonych do poszczególnych Inspekcji.

3. W celu realizacji zadania 1.7. PW poszczególne laboratoria wprowadziły dodatkowe następujące rozwiązania organizacyjne:

- 1) laboratorium w Poznaniu wprowadziło system ułatwiający nadzorowanie terminowości wykonywania badań, polegający na wpisywaniu stosownych informacji (etap pobrania próbki, ostateczny termin wysłania raportu z badań) na zleceniu badania próbki towarzyszącego próbce od momentu jej zarejestrowania do momentu wysłania raportu do inspekcji;
- 2) laboratorium w Białymstoku nadzór na terminowością badań realizowało prowadząc odpowiednie zapisy z dokumentacji systemowej oraz poprzez ustawienie „alertu“ informującego o zbliżającym się terminie zakończenia badań w bazie (plik Microsoft Excel) w której gromadzone były informacje dotyczące prowadzonych badań;
- 3) laboratorium w Sońnicowicach w celu nadzoru nad terminem wykonania badań zapisywało na każdej teoczce zawierającej wszystkie informacje dotyczące danej próbki, datę przyjęcia oraz grupę do której dana próbka się zalicza. Dzięki temu osoby wykonujące badania nadzorowały czas analizy. Ponadto

wydzielono pracownika, który nadzorował i kontrolował czas wykonywania analiz dzięki odpowiednim formułom bazy danych (w pliku Excel).

Instytut przyjął procedurę określającą sposób realizacji zadań związanych z prowadzeniem analiz próbek na obecność pozostałości środków ochrony roślin, dodatkowo każde laboratorium wprowadziło w tym zakresie własne procedury uszczegółowiające.

Przy realizacji zadania 1.7 PW Instytut stosował funkcjonujące w systemach zarządzania procedury poszczególnych laboratoriów określające sposób przyjmowania, analizowania próbek i raportowania wyników.

Dyrektor wyznaczył osoby odpowiedzialne za nadzór nad badaniami i ocenę ich terminowości. Rola kierownika zadania 1.7 programu wieloletniego ograniczała się do oceny na sporządzania rozliczenia półrocznego oraz końcowego z realizacji zadania zgodności z umową w zakresie terminów wykonania analiz próbek i przesłania raportów.

Procedury wewnętrzne wprost nie określały maksymalnego czasu przeprowadzania badań z uwzględnieniem gatunków/rodzaju/grup plodów rolnych oraz okresu wegetacji rośliny, odwołując się w sposób dynamiczny do umów zawieranych z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi na dany rok. Każde laboratorium prowadziło w programie Microsoft Excel plik, stanowiący informacje o przyjętych próbkach do badań, zawierający ujednolicone dane.

2. Czas badania próbek w laboratoriach Instytutu

W okresie objętym kontrolą Instytut przeprowadził łącznie na potrzeby Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa badania 2 892 próbek na obecność pozostałości środków ochrony roślin¹⁰.

Tab. 1. Liczba próbek przebadanych w Laboratoriach Instytutu w latach 2019 – 2020.

Laboratorium	Rok	Liczba próbek
w Poznaniu	2019	534
	2020*	429
w Sońnicowicach	2019	690
	2020*	395
w Białymstoku	2019	455
	2020*	389
Suma		2 892

* do dnia 30 września 2020 r.

¹⁰ Na podstawie wykazów przekazanych 21 października 2020 r.

Średni czas badania próbek, licząc od dnia ich dostarczenia do laboratorium, wyniósł w zależności od laboratorium od 6,2 do 11,5 dni w roku 2019 i od 6 do 7 dni w roku 2020. W każdym z laboratoriów Instytutu pomiędzy rokiem 2019 a 2020 skróceniu uległ najdłuższy czas badania próbki – o 1 dzień w LBBZP w Białymstoku, o 4 dni w LBPSOR Oddział Sośnicowice oraz do 6 dni w laboratorium ZBPSOR w Poznaniu.

Odsetek próbek, w przypadku których czas badania wynosił powyżej 7 dni w 2020 r. uległ zmniejszeniu w porównaniu z rokiem 2019 o 34,8% w laboratorium w Poznaniu i o 61,2% w laboratorium Sośnicowice. Jedynie w laboratorium w Białymstoku w 2020 r. stwierdzono wzrost odsetka takich próbek o 26% w stosunku do 2019 r. Należy jednak zauważyć, że w roku 2019 odsetek ten był w LBBZP w Białymstoku najniższy i wynosił zaledwie 16,7%, w porównaniu z 56,2% w przypadku laboratorium w Poznaniu oraz aż 91,3% w przypadku LBPSOR Oddział Sośnicowice. Zmiana ta nie miała zatem wpływu na ocenę zgodności wykonywania badań z terminami określonymi w umowie na realizację zadań programu wieloletniego.

Tab. 2. Czas badania próbek w poszczególnych laboratoriach Instytutu

Laboratorium / rok	Poznań		Sośnicowice		Białystok	
	2019	2020*	2019	2020*	2019	2020*
Średni czas badania próbki	9	6	11,5	6	6,2	7
Minimalny czas badania próbki	3	1	3	2	1	2
Maksymalny czas badania próbki	19	13	20	16	13	12
Udział próbek, dla których czas badania wyniósł ponad 7 dni	56,2%	21,4%	91,3%	30,1%	17,6%	43,6%

* do dnia 30 września 2020 r.

Zgodnie z informacją Dyrektora,¹¹ na czas badania próbek na obecność pozostałości środków ochrony roślin składa się szereg czynników, w tym liczba odpowiednio wykwalifikowanego personelu, odpowiednia ilość sprawnie działającej aparatury, a także procedury zapewnienia jakości, wynikające z normy EN-PN ISO/IEC 17025:2018-02 oraz dokumentu SANTE „Guidance document on analytical

¹¹ pismo Dyrektora Instytutu znak DN-070/258-2/20 z 26 listopada 2020 r.

quality control and method validation procedures for pesticide residues and analysis in food and feed“ (SANTE/12682/2019). Na czas niezbędny dla uzyskania wyników badań laboratoryjnych wpływ ma także konieczność wykonania dodatkowych analiz np. w związku ze stwierdzeniem obecności substancji czynnej niedopuszczonej w danej uprawie¹².

Dowody uzyskane w toku kontroli wskazują zatem na podjęcie przez Instytut działań ukierunkowanych na zoptymalizowanie procesu badania próbek, co znalazło odzwierciedlenie w skróceniu czasu potrzebnego dla uzyskania wyników analiz.

Kontrola stwierdziła błędy w nadzorze nad terminowością wykonywania analiz¹³. Odnosząc się do stwierdzonych znaczących różnic w trwaniu badania tych próbek, Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że w trakcie przenoszenia danych z baz laboratorium wkładł się błąd. Właściwy termin zakończenia badań obydwu próbek, co do których stwierdzono błędy (wystawienia i wysłania raportu) przypadł na dzień 11.06.2019, a czas realizacji badania wyniósł 13 dni roboczych.¹⁴

Uzyskane w wyniku kontroli dane potwierdzają, że wprowadzane w latach 2019 i 2020 rozwiązania, polegające na określeniu w umowach na realizację przez Instytut zadań programu wieloletniego maksymalnego czasu badania próbek, przyczyniło się do istotnego ograniczenia średniego czasu badania próbek, maksymalnego czasu badania próbek oraz odsetka próbek o długim czasie badania (powyżej 7 dni).

3. Czas badania dostarczenia próbek do poszczególnych Laboratoriów Instytutu

Pomiędzy rokiem 2019 a rokiem 2020 skróceniu uległ średni czas pomiędzy pobraniem próbki a jej dostarczeniem przez wojewódzkiego inspektora ochrony roślin i nasiennictwa do laboratorium (w zależności od laboratorium o od 0,4 do 1 dnia). W przypadku każdego z laboratoriów skróceniu uległ także najdłuższy czas dostarczenia próbki (o od 5 dni w przypadku laboratorium w Poznaniu do 9 dni w przypadku laboratorium Sośnicowice), jak i odsetek próbek, w przypadku których czas dostarczenia do laboratorium wyniósł powyżej 5 dni (o od 4,6% do 10,1%).

Tab. 3. Czas dostarczenia próbek do poszczególnych laboratoriów Instytutu.

Laboratorium / rok	Poznań		Sośnicowice		Białystok	
	2019	2020*	2019	2020*	2019	2020*
Średni czas dostarczenia próbki (dni)	3,7	2,7	2,8	2,4	2,9	2,3

¹² na przykładzie próbek MZ13/2019/3-MZ i MZ15/2019/3 – wg. informacji dyrektora Instytutu zawartej w piśmie Dyrektora Instytutu znak DN-070/258-2/20 z 26 listopada 2020 r.

¹³ na przykładzie próbek roślin rzepaku M/BIA/0004 oraz M/BIA/0005.

¹⁴ na podstawie informacji zawartych w piśmie znak: 27/S/20 z dnia 9 listopada 2020 r. przekazany przy piśmie Dyrektora Instytutu znak DN-070/258/20 z dnia 10 listopada 2020 r.

Minimalny czas dostarczenia próbki (dni)	0	0	0	0	0	0
Maksymalny czas dostarczenia próbki (dni)	25	20	21	12	30	21
Udział próbek, dla których czas dostarczenia wyniósł ponad 5 dni	17,8%	7,7%	8,7%	4,1%	9,9%	4,1%

* do dnia 30 września 2020 r.

Kontrola wykazała pozytywny trend dotyczący skracania czasu dostarczania próbek do laboratoriów. Nadal jednak stwierdzono przypadki, w których czas dostarczania próbek wynosił ponad 20 dni. Czas ten należy uznać za zdecydowanie zbyt długi, mogący mieć wpływ na osłabienie efektywności czynności kontrolnych Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa.

Odnosząc się do ustaleń kontroli Dyrektor Instytutu przedstawił stanowisko¹⁵, że: „czas od pobrania do przyjęcia [próbki] do badań powinien być możliwie krótki. Nie zdefiniowano w żadnej normie czasu na dostarczenie próbki do laboratorium. Zgodnie z zaleceniami przewodnika SANTE/12682/2019 (pkt B2 i B3), obowiązującego w badaniach pozostałości pestycydów w żywności i paszach zalecany jest szybki transport próbek do laboratorium, najlepiej w ciągu jednego dnia, w szczególności w przypadku łatwo psujących się świeżych produktów”. W ocenie Dyrektora Instytutu¹⁶: „w kontekście skracania czasu wykonywania badań przez laboratoria, po to by PIORiN mógł szybko reagować w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w stosowaniu środków, zasadne wydaje się także skrócenie czasu dostarczania próbek do laboratorium, (...)”.

Czas dostarczania próbek do laboratoriów Instytutu przez wojewódzkich inspektorów ochrony roślin i nasiennictwa uległ skróceniu pomiędzy rokiem 2019 a 2020. Zarówno w roku 2019, jak i w roku 2020 stwierdzano jednak przypadki w których czas dostarczenia próbki do laboratorium wyniósł powyżej 20 dni (a nawet wyniósł 30 dni) co należy ocenić zdecydowanie negatywnie w kontekście efektywności kontroli urzędowych.

4. Terminowość wykonywania analiz

1. W umowie nr HOR.kor.832.3.2019, zawartej w dniu 25 lipca 2019 r. pomiędzy Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi a Instytutem określono maksymalny czas na wykonanie analiz w laboratoriach Instytutu oraz tworzenie i wysyłanie raportów z badań do wojewódzkich inspektoratów ochrony roślin

¹⁵ pismo Dyrektora Instytutu znak: DN-070/258-1/20 z 23 listopada 2020 r.

¹⁶ pismo Dyrektora Instytutu znak DN-070/258-1/20 z 23 listopada 2020 r.

i nasiennictwa oraz Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w następujący sposób:

- w przypadku próbek planowych wykonanie analiz i przesłanie raportów nie mogło trwać dłużej niż 21 dni roboczych,
- w przypadku próbek interwencyjnych oraz próbek żywności wykonanie analiz i przesłanie raportów nie mogło trwać dłużej niż 14 dni roboczych.

W sytuacji nadesłania do laboratorium więcej niż 150 próbek miesięcznie czas na wykonanie analiz i przesłanie raportów mógł być wydłużony o 10 dni roboczych.

2. Zgodnie z umową znak: JPR.kor.832.4.2020 zawartą w dniu 19 maja 2020 r. pomiędzy Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi a Instytutem, bieżące tworzenie i wysyłanie raportów z badań do wojewódzkich inspektoratów ochrony roślin i nasiennictwa powinno przebiegać w następujący sposób:

- w przypadku próbek planowych pobranych z części jadalnych następujących gatunków roślin: truskawka, malina, agrest, porzeczka, aronia, winorośl, borówka amerykańska, wiśnia, czereśnia, morela, brzoskwinia, rukola, sałata, koper i szpinak nie mogło trwać dłużej niż 5 dni roboczych, liczonych od dnia następującego po dniu przyjęcia próbki przez laboratorium,
- w przypadku innych próbek planowych pobranych z roślin po zbiorze i próbek interwencyjnych wykonanie analiz nie mogło trwać dłużej niż 12 dni roboczych,
- w przypadku pozostałych próbek planowych wykonanie analiz i przesłanie raportów nie mogło trwać dłużej niż 19 dni roboczych.

W sytuacji przekazania do laboratorium więcej niż 150 próbek w ciągu miesiąca, czas na wykonanie analiz i przesłanie raportów, dotyczących próbek, o których mowa w tiret 2 i 3, mógł być wydłużony o 10 dni roboczych.

3. Zgodnie z wyjaśnieniami udzielonymi przez Dyrektora Instytutu¹⁷, oraz wg. przekazanych wykazów próbek¹⁸:

3.1. W przypadku LBBZP w Białymstoku¹⁹:

- 1) w okresie objętym kontrolą nie dostarczono do tego laboratorium więcej niż 150 próbek w ciągu miesiąca;
- 2) w roku 2019, w odniesieniu próbek interwencyjnych oraz próbek żywności średni czas wykonania badań i przesłania raportu z badań wyniósł 6 dni; w żadnym przypadku czas nie przekroczył terminu 14 dni roboczych;
- 3) w roku 2020:
 - w przypadku próbek planowych pobranych z części jadalnych następujących gatunków roślin: truskawka, malina, agrest, porzeczka, aronia, winorośl, borówka amerykańska, wiśnia,

¹⁷ pismo Dyrektora Instytutu (brak znaku sprawy) z 9 listopada 2020 r.

¹⁸ na podstawie wykazów przekazanych 21 października 2020 r.

¹⁹ pismo znak 25/S/20 z 6 listopada 2020 r. przekazane przy piśmie Dyrektora Instytutu (brak znaku sprawy) z 9 listopada 2020 r.

czereśnia, morela, brzoskwinia, rukola, sałata, koper i szpinak średni czas wykonania badań i przesłania raportów wyniósł 4 dni; w żadnym przypadku czas wykonywania analiz nie przekroczył terminu określonego w umowie na realizację programu wieloletniego,

- w przypadku próbek planowanych pobranych z roślin po zbiorze i próbek interwencyjnych pobranych z roślin innych niż truskawka, malina, agrest, porzeczka, aronia, winorośl, borówka amerykańska, wiśnia, czereśnia, morela, brzoskwinia, rukola, sałata, koper i szpinak średni czas wykonania badań i przesłania raportów wyniósł 7 dni; w żadnym przypadku czas nie przekroczył terminu określonego w umowie na realizację programu wieloletniego,
- w przypadku pozostałych próbek planowanych średni czas wykonania badań i przesłania raportów wyniósł 8 dni. W żadnym przypadku czas nie przekroczył terminu określonego w umowie na realizację programu wieloletniego.

3.2. W przypadku Zakładu Badania Pozostałości Środków Ochrony Roślin IOR-PIB w Poznaniu²⁰:

- 1) w okresie objętym kontrolą nie dostarczono do tego laboratorium więcej niż 150 próbek w ciągu miesiąca,
- 2) w roku 2019 średni czas wykonania badań i przesłania raportu z badań wyniósł 9 dni - minimalny czas wynosił 3 dni a maksymalny 19 dni; w okresie największego spiętrzenia prac (wrzesień/październik/listopad) czas przekazania raportów trwał dłużej niż 14 dni w przypadku 21 próbek żywności i wynikał z konieczności powtarzania analiz w celu potwierdzenia wykrytych nieprawidłowości lub był spowodowany awarią aparatury pomiarowej,
- 3) w 2020 r.:
 - dla próbek planowych pobranych z części jadalnych następujących gatunków roślin: truskawka, malina, agrest, porzeczka, aronia, winorośl, borówka amerykańska, wiśnia, czereśnia, morela, brzoskwinia, rukola, sałata, koper i szpinak średni czas wykonania badań i przesłania raportów wyniósł 3 dni, minimalny czas wynosił 1 dzień, a maksymalny 5 dni,
 - dla wszystkich pozostałych próbek planowych oraz próbek interwencyjnych średni czas wykonania badań i przesłania raportów wyniósł 6 dni, przy czym minimalny wynosił 2 dni, natomiast maksymalny 13 i w żadnym przypadku nie przekroczył terminu określonego w umowie na realizację programu wieloletniego.

3.3. W przypadku LBPSOR Oddział Sońnicowice²¹:

- 1) liczba próbek przekazywanych do laboratorium była niejednolita w poszczególnych miesiącach (od 2 do 209); ponad 150 próbek wpłynęło do laboratorium w ciągu miesiąca w roku 2019 od sierpnia do września, natomiast w roku 2020 – w październiku;
- 2) średni czas wykonywania badań w roku 2019 wynosił 11 dni roboczych; w lipcu 2019 roku odnotowano przekroczenie czasu wskazanego w umowie o 2 dni w przypadku 2 próbek zbóż

²⁰ pismo : znak: OZBPS-29/XI/20 z 9 listopada 2020 r. przekazane przy piśmie Dyrektora Instytutu (brak znaku sprawy) z dnia 9 listopada 2020 r.

²¹ pismo kierownika laboratorium w Sońnicowicach przekazane przy piśmie Dyrektora Instytutu (bez znaku sprawy) z 9 listopada 2020 r.

i 1 próbki bobu. Przekroczenie czasu wynikało z problemów technicznych z aparatem LC-MS/MS, zakupionym w 2008 r.,

3) w roku 2020:

- średni czas wykonania badania w przypadku próbek planowych pobranych z części jadalnych następujących gatunków roślin: truskawka, malina, agrest, porzeczka, aronia, winorośl, borówka amerykańska, wiśnia, czereśnia, morela, brzoskwinia, rukola, sałata, koper i szpinak z przekazaniem raportu wynosił 4 dni robocze; w czerwcu w przypadku 2 próbek truskawek (M-40/20, M-41/20) odnotowano przekroczenie czasu o 2 dni robocze, a w 1 próbce truskawki (M-43/20) o 1 dzień roboczy (zaistniała sytuacja miała miejsce z powodu zmian w funkcjonowaniu laboratorium z powodu pandemii COVID-19 oraz problemów z aparatem GC-MS/MS);
- w przypadku pozostałych próbek, średni czas wykonywania analiz wynosił 7 dni roboczych; czas wykonywania analiz nie przekroczył terminu określonego w umowie.

Dyrektor Instytutu nie podjął żadnych działań związanych z dostarczeniem ponad 150 próbek do laboratoriów z uwagi na to, że były to sporadyczne sytuacje²².

4. W ramach kontroli przekazany został wykaz 25 próbek²³, wraz z dokumentami źródłowymi, dla których nie został dotrzymany termin badania wynikający z umowy (21 próbek badanych w laboratorium Zakładu Badania Pozostałości Środków Ochrony Roślin IOR-PIB w Poznaniu i 4 próbki badane w LBPSOR Oddział Sośnicowice). W wyniku weryfikacji wykazu potwierdzono niedotrzymanie terminu wynikającego z umowy w przypadku 22 próbek – 19 w roku 2019 i 3 w roku 2020. Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły zatem 0,76% próbek przekazanych do Instytutu.

Jako przyczynę opóźnień Instytut wskazał następujące powody:

- badanie wymagało powtórzenia,
- awaria aparatury,
- zmiana w funkcjonowaniu laboratorium z powodu pandemii COVID-19 oraz problemów z aparatem GC-MS/MS,
- nagromadzeniem się próbek do analizy pozostałości fungicydów ditiokarbaminianowych, problemy z aparatem LC-MS/MS.

Tab. 6. Wykaz próbek dla których przekroczone zostały określone w umowie terminy wykonania analiz w 2019 roku

²² pismo Dyrektora Instytutu znak DN-070/258-1/20 z dnia 23 listopada 2020 r.

²³ pismo Dyrektora Instytutu znak DN-070/258-2/20 z dnia 26 listopada 2020 r.

Nr próbki	Data dostarczenia próbki do laboratorium	Data przekazania wyników	Czas badania w dniach roboczych (nie licząc dnia dostarczenia próbki)	Przekroczenie terminu wynikającego z umowy	Liczba dni przekroczenia terminu wynikającego z umowy
Laboratorium w Poznaniu					
M/POZ/285	26 września 2019 r.	22 października 2019 r.	18	tak	4
M/POZ/286	26 września 2019 r.	22 października 2019 r.	18	tak	4
M/POZ/287	26 września 2019 r.	22 października 2019 r.	18	tak	4
M/POZ/274	24 września 2019 r.	16 października 2019 r.	16	tak	2
M/POZ/342	16 października 2019 r.	6 listopada 2019 r.	14	nie	0
M/POZ/276	24 września 2019 r.	16 października 2019 r.	16	tak	2
M/POZ/281	26 września 2019 r.	16 października 2019 r.	14	nie	0
M/POZ/295	1 października 2019 r.	22 października 2019 r.	15	tak	1
M/POZ/296	1 października 2019 r.	22 października 2019 r.	15	tak	1
M/POZ/283	26 września 2019 r.	22 października 2019 r.	18	tak	4
M/POZ/282	26 września 2019 r.	22 października 2019 r.	18	tak	4
M/POZ/348	16 października 2019 r.	8 listopada 2019 r.	16	tak	2
M/POZ/340	15 października 2019 r.	8 listopada 2019 r.	17	tak	3
M/POZ/349	16 października 2019 r.	6 listopada 2019 r.	14	nie	0
M/POZ/290	30 września 2019 r.	21 października 2019 r.	15	tak	1
M/POZ/214	2 września 2019 r.	23 września 2019	15	tak	1

M/POZ/298	1 października 2019	22 października 2019 r.	15	tak	1
M/POZ/299	1 października 2019	29 października 2019 r.	20	tak	6
M/POZ/300	1 października 2019	22 października 2019 r.	15	tak	1
M/POZ/414	29 października 2019 r.	20 listopada 2019 r.	14	nie	0
M/POZ 288	26 września 2019 r.	22 października 2019 r.	18	tak	4
Laboratorium w Sośnicowicach					
M-105/19	12 lipca 2019	2 sierpnia 2019 r.	Nd	nie – próbka dostarczona przed podpisaniem umowy	nd

Tab.7. Wykaz próbek dla których przekroczone zostały określone w umowie terminy wykonania analiz w 2020 roku

Nr próbki	Data dostarczenia próbki do laboratorium	Data przekazania wyników	Czas badania w dniach roboczych (nie licząc dnia dostarczenia próbki)	Przekroczenie terminu wynikającego z umowy	Liczba dni przekroczenia terminu wynikającego z umowy
Laboratorium w Sośnicowicach					
M-40/20	17 czerwca 2020 r.	26 czerwca 2020 r.	7	tak	2
M-41/20	17 czerwca 2020 r.	26 czerwca 2020 r.	7	Tak	2
M-43/20	18 czerwca 2020 r.	26 czerwca 2020 r.	6	tak	1

5. Dyrektor Instytutu, pismem skierowanym do Dyrektora Departamentu Hodowli i Ochrony Roślin Ministerstwa w 2019 r. poinformował²⁴, że: „terminy przeprowadzania badań pozostałości środków ochrony roślin spełniały warunki określone w podpunkcie 9 zadania 1.7 opisanego w załączniku 1 do umowy nr HOR.kor.832.3.2019 zawartej w dniu 25 lipca 2019 r. zmienionej aneksem z dnia 16 grudnia 2019 r. dotyczącej realizacji Programu Wieloletniego”, co jest niezgodne z ustaleniami z niniejszej kontroli.

Zgodnie z wyjaśnieniami Instytutu brak informacji w sprawozdaniu z realizacji programu wieloletniego o niedotrzymaniu terminów badania próbek wynikał z pomyłki²⁵.

²⁴ pismo Dyrektora Instytutu znak: DN-070/31/20 z 6 lutego 2020 r.

²⁵ pismo Dyrektora Instytutu DN-070/258-3/20 błędnie datowane na dzień 18 stycznia 2020 r.

Powyższe ustalenia wskazują na błędy w sprawozdawczości oraz brak pełnego nadzoru nad terminowością wykonywanych analiz.

Odnosząc się do ustaleń kontroli dyrektor Instytutu poinformował²⁶, że „zwiększenie efektywności badań jest możliwe poprzez zastosowanie w laboratoriach najnowocześniejszej aparatury pomiarowej tj. chromatografów gazowych i ciekowych (GC-MS/MS, LC-MS/MS). Laboratoria bez podwójnych zestawów GC-MS/MS oraz LC-MS/MS nie mogą prowadzić w krótkich terminach badań próbek w wielu kierunkach. Kluczowe w badaniach pozostałości środków ochrony roślin są chromatografy ciekowe z tandemową spektrometrią mas (LC-MS/MS), które pozwalają na równoczesne oznaczanie znacznej liczby związków. Ponadto są one niezbędne do badania popularnych w stosowaniu substancji, głównie herbicydów i regulatorów wzrostu roślin (np. glifosatu), które to trzeba badać metodami pojedynczymi.

Aktualnie laboratoria IOR-PIB dysponują jednym chromatografem danego typu i w przypadku awarii urządzenia nie mają alternatywnego wyposażenia do wykonania określonych badań, co wpływa na wydłużenie czasu analiz. Nie ma także możliwości równoczesnego wykonywania próbek kilkoma metodami analitycznymi dedykowanymi na chromatograf ciekowy.”

Instytut również poinformował, że drugim istotnym elementem wpływającym na efektywność badań jest brak stabilności kadry badawczej. Rotacja kadr zakłóca proces szkoleń pracowników, który jest niezbędny do rozwoju laboratoriów - wyszkolenie nowej kadry, bieglej w obsłudze chromatografów ze spektrometrią mas trwa bowiem kilka lat.

Próbki były przekazywane do poszczególnych laboratoriów w sposób niejednorodny tj. próbki w liczbie powyżej 150 miesięcznie kierowane były wyłącznie do LBPSOR Oddział Sośnicowice. Nie wpłynęło to jednak na przekroczenia terminów wykonywania analiz określonych w umowach na realizację programu wieloletniego.

Zarówno w roku 2019, jak i w roku 2020 występowały przypadki niedotrzymania terminów badania próbek, określonych w umowach. Stwierdzono nieprawidłowości w raportowaniu terminów wykonywania badań laboratoryjnych.

5. Jakość próbek dostarczonych do badań

1. W przypadku LBBZP w Białymstoku²⁷ oraz Zakładu Badania Pozostałości Środków Ochrony Roślin IOR-PIB w Poznaniu²⁸ w okresie objętym kontrolą nie stwierdzono nieprzydatności próbek do badań.

W przypadku LBPSOR Oddział Sośnicowice²⁹ odnotowano w 2020 r. 2 próbki kapusty pekińskiej nieprzydatne do badań. Odpowiednie oddziały wojewódzkich inspektoratów ochrony roślin

²⁶ pismo Dyrektora Instytutu znak: DN-070/258-1/20 z 23 listopada 2020 r.

²⁷ pismo niesygnowane znak 25/S/20 z 6 listopada 2020 r. przekazane przy piśmie Dyrektora Instytutu (brak znaku sprawy) z dnia 9 listopada 2020 r.

²⁸ pismo / znak: OZBPS-29/XI/20 z 9 listopada 2020 r. przekazane przy piśmie Dyrektora Instytutu (brak znaku sprawy) z 9 listopada 2020 r.

²⁹ pismo / przekazane przy piśmie Dyrektora Instytutu (brak znaku sprawy) z 9 listopada 2020 r.

i nasiennictwa zostały o tej sprawie powiadomione. Przesłano ponownie próbki kapusty pekińskiej, które umożliwiły wykonanie analizy.

2. W laboratoriach Instytutu nie miało miejsca badanie próbek o mniejszej wielkości niż minimalne wielkości próbek laboratoryjnych określone w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie pobierania próbek roślin, produktów roślinnych lub przedmiotów do badań na obecność pozostałości środków ochrony roślin (Dz. U. z 2013 r., poz. 1549)³⁰.

Mając na uwadze informacje przekazane przez Instytut oraz dokumenty źródłowe można stwierdzić, że próbki były w sposób prawidłowy przygotowywane przez wojewódzkie inspektoraty ochrony roślin i nasiennictwa do laboratoriów, z zastrzeżeniem wskazanego wcześniej zbyt długiego czasu dostarczania próbek.

6. Liczba próbek interwencyjnych przekazywanych do poszczególnych laboratoriów Instytutu W LBBZP w Białymstoku w 2019 r. w ramach kontroli interwencyjnych przebadanych zostało 10 próbek, natomiast w roku 2020 - 12 próbek³¹. W Zakładzie Badania Pozostałości Środków Ochrony Roślin IOR-PIB w Poznaniu³² w roku 2019 w ramach kontroli interwencyjnych przebadano 77 próbek, w tym 1 próbkę żywności, a w 2020 roku - 68 próbek, w tym 1 próbkę żywności. LBPŚOR Oddział Sońcicowice nie otrzymywał próbek interwencyjnych³³.

Jak zostało to wyjaśnione przez Instytut, kluczem do podziału próbek oprócz zakresu prowadzonych analiz jest także lokalizacja laboratorium (każdemu laboratorium są przypisane określone województwa). Próbki interwencyjne były kierowane do laboratorium w Poznaniu, a w wyjątkowych przypadkach (m.in. w przypadku podejrzenia stosowania glifosatu), do laboratorium w Białymstoku^{34,35}.

W obowiązujących procedurach przewidziano nieproporcjonalne przekazywanie próbek interwencyjnych do poszczególnych laboratoriów. W ocenie kontroli wymaga to okresowej analizy efektywności pracy poszczególnych laboratoriów.

7. Zakres analiz wykonywanych na jednej próbce

Szczegółowymi czynnościami kontrolnymi objęto 16 próbek, dokonując wyboru próbki z wykazu próbek przebadanych w każdym z laboratoriów, dostarczonego przez Instytut.

³⁰ pismo Dyrektora Instytutu znak: DN-070/258-1/20 z 23 listopada 2020 r.

³¹ pismo znak: 25/S/20 z dnia 6 listopada 2020 r. przekazane przy piśmie Dyrektora Instytutu (brak znaku sprawy) z dnia 9 listopada 2020 r.

³² pismo znak: OZBPS-29/XI/20 z 9 listopada 2020 r. przekazane przy piśmie Dyrektora Instytutu (brak znaku sprawy) z 9 listopada 2020 r.

³³ pismo przekazane przy piśmie Dyrektora Instytutu (brak znaku sprawy) z 9 listopada 2020 r.

³⁴ pismo Dyrektora Instytutu znak: DN-070/258-1/20 z dnia 23 listopada 2020 r.

³⁵ pismo Dyrektora Instytutu znak: DN-070/258-2/20 z dnia 26 listopada 2020 r.

1) Laboratorium w Białymstoku

Produkt	Nr identyfikacyjny próbki Zleceniodawcy	Nr identyfikacyjny próbki Laboratorium	Nr Raportu	Rok
rzepak roślina	2/2019/OKW	M/BIA/0004	006/M/2019	2019
rzepak roślina	3/2019/OKW	M/BIA/0005	007/M/2019	2019
truskawka	5/OKi/2020	M/BIA/0024/20	0024/M/2020	2020
truskawka	6/OKi/2020	M/BIA/0025/20	0025/M/2020	2020
sałata	18/2020/Osa	M/BIA/0600/20	0570/M/2020	2020

2) Laboratorium w Poznaniu

Produkt	Nr identyfikacyjny próbki Zleceniodawcy	Nr identyfikacyjny próbki Laboratorium	Nr Raportu	Rok
Gryka części roślin	ZP-137/2020/OŁO	Z/POZ/180	180/Z/2020	2020
TRUSKAWKI	1/2019/OBY	M/POZ/025	25/M/2019	2019
TRUSKAWKI	ZP-12/2020/OBI	M/POZ/018	18/M/2020	2020
SAŁATA	ZP-66/2019/OGY	M/POZ/027	27/M/2019	2019
SAŁATA	ZP/62/2020/OKO	M/POZ/046	46/M/2020	2020

3) Laboratorium w Sońnicowicach

Produkt	Nr identyfikacyjny próbki Zleceniodawcy	Nr identyfikacyjny próbki Laboratorium	Nr Raportu	Rok
Gryka	OJE/2/2019	M-320/19	320/M/2019	2019
Gryka	10/2019/OKł.	M-491/19	491/M/2019	2019
TRUSKAWKI	1/2019/OLU	M-32/19	32/M/2019	2019
TRUSKAWKI	2/2020/OBB	M-41/20	41/M/2020	2020
SAŁATA	MAŁ/OBO/1/2019	M-20/19	20/M/2019	2019
SAŁATA	MAŁ/OBO/3/2020	M-57/20	57/M/2020	2020

Zakres analityczny dla poszczególnych próbek we wszystkich laboratoriach był różny i wynosił 421 analiz (sałata – M-20/19 i truskawka – M-32/19), 435 analiz (gryka - M-320/19 i M-491/19, truskawka – M-41/20, sałata M-57/20), 465 analiz (rośliny gryki – Z/POZ/180), 466 analiz (truskawka – M/POZ/025 i M/POZ/018, sałata – M/POZ/027 i M/POZ/046) 498 analiz (truskawki - M/BIA/0024/20 i M/BIA/0025/20; sałata - M/BIA/0600/20), 543 analizy (rośliny rzepaku - M/BIA/0004/19

i M/BIA/0004/19). Najszerszy zakres analityczny wykonywało LBBZP w Białymstoku³⁶. W protokołach pobrania ww. próbek nie wskazano zakresu analitycznego. W przypadku próbki Z/POZ/180 wskazano, iż przyczyną jej pobrania było wyjaśnienie upadku pszczół.

W uzupełnieniu informacji Dyrektor Instytutu poinformował³⁷, że zakres analityczny ustala się tak, aby obejmował jak najszerszą gamę substancji czynnych środków ochrony roślin aktualnie stosowanych w rolnictwie, a także takich które stosowane były w przeszłości w Polsce lub innych krajach Unii Europejskiej.

Laboratoria IOR-PIB stosują wielopozostałościowe metody umożliwiające oznaczenie ponad 400 substancji czynnych w wykorzystaniem co najmniej 2 technik analitycznych (GC-MS/MS i LC-MS/MS). Wiele substancji (około 200) oznaczanych jest obiema technikami, co daje w przypadku wykrycia pewność uzyskiwanych wyników.

Metody pojedyncze służące do oznaczania niektórych związków stosuje się w sposób ukierunkowany, ponieważ nie ma potrzeby ich badania we wszystkich roślinach uprawnych. Im więcej metod analitycznych wykorzystuje się do badania próbki, tym więcej czasu zajmuje kompleksowa analiza, co wydłuża czas wykonywania badań i jednocześnie podnosi ich koszt. Dlatego badania ditiokarbaminianów i glifosatu prowadzi się w wybranych produktach, dla których jest to uzasadnione. Prowadzenie analiz na obecność substancji czynnych wymagających zastosowania metod pojedynczych nie jest wykonywane rutynowo, lecz w oparciu o ryzyko i wymaga skierowania próbki przez wojewódzkiego inspektora ochrony roślin i nasiennictwa do odpowiedniego laboratorium (w przypadku Instytutu – do LBBZP w Białymstoku).

Zespół kontrolny poddał analizie przyczyny niepoddania próbek gryki badaniu na obecność glifosatu.

Próbka gryki nr ZP-137_2020_OŁO była przyjęta do badań 19 sierpnia 2020 (Raport z badań wysłany 28.08.2020) w ramach kontroli interwencyjnej w celu wyjaśnienia przyczyn śmiertelności pszczół, co zaznaczono w protokole pobrania próbki. Badanie próbki przeprowadzono w laboratorium w Poznaniu. W ocenie kontroli, ze względu na to, że ryzyko nieprawidłowości stosowania glifosatu w gryce dotyczy desykcacji, a próbki pobrano w okresie wegetacji roślin - nie było w tym przypadku potrzeby wykonania badań w kierunku glifosatu w laboratorium w Białymstoku.

W protokołach pobrania próbek M-320/19 i M-491/19, przekazanych do Instytutu nie wskazano na konieczność zbadania ich pod kątem glifosatu³⁸, co wynikało z faktu, że badanie glifosatu w gryce nie było planowane w laboratoriach IOR-PIB w 2019 r. W harmonogramie zaplanowano jedynie badanie rzepaku w kierunku glifosatu. Dwie wyżej wymienione pozaplanowe próbki gryki zostały pobrane w ramach zmiany asortymentu kierowanego do laboratorium w Sośnicowicach. W protokole

³⁶ dokumenty przekazane przy piśmie Zastępcy Dyrektora Instytutu znak: DN-070/258/20 z 10 listopada 2020 r.

³⁷ na podstawie pisma Dyrektora Instytutu znak: DN-070/258-2/20 z 26 listopada 2020 r.

³⁸ Dowody przekazane przy piśmie Zastępcy Dyrektora Instytutu znak: DN-070/258/20 z dnia 10 listopada 2020 r.

pobrania próbki M-320/19 nie wypełniono pkt 12 „Zastosowane przez podmiot kontrolowany środki ochrony roślin” pomimo wskazania iż dane podawane są „według ewidencji stosowania środków ochrony roślin”.

Zakres analiz wykonywanych na danej próbce zależał od tego, do którego laboratorium została ona skierowana. Zespół kontrolny negatywnie ocenia fakt niepoddania 2 próbek gryki badaniom na obecność glifosatu, w tym brak umieszczenia w protokołach pobrania próbek wskazania do takiego badania.

Pomimo stwierdzonych uchybień, analiza poddanych kontroli dowodów (protokół pobrania, protokół przyjęcia, protokół badania, raport z datą potwierdzającą wysłanie) pozwala stwierdzić, że Instytut sprawował nadzór nad urzędowymi badaniami pozostałości środków ochrony roślin w ramach zadania 1.7 PW.

8. Prowadzenie wymiany informacji w zakresie prowadzonych badań pomiędzy Instytutem a Państwową Inspekcją Ochrony Roślin i Nasiennictwa

1. Liczba badanych próbek na rzecz poszczególnych Inspekcji (PIORiN, IJHARS i ARiMR) wynikała z uchwały nr 225/2015 Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2015 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego pod nazwą „Ochrona roślin uprawnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywności oraz ograniczenia strat w plonach i zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt domowych i środowiska” zmienioną uchwałą nr 155/2018 Rady Ministrów z dnia 16 października 2018 r. oraz uchwałą nr 131/2019 Rady Ministrów z dnia 28 października 2019 r. Na etapie przygotowywania szczegółowych zapisów dotyczących zakresu rzeczowego zadania 1.7 PW, stanowiących załącznik nr 1 do umowy na dany rok dotyczącej realizacji PW IOR-PIB na lata 2016-2020 odbywały się konsultacje telefonicznie i e-mailowe³⁹.

2. Zgodnie z zawartymi umowami na dany rok zakres merytoryczny zadania obejmował między innymi:

- 1) przeprowadzenie konsultacji z Głównym Inspektoratem Ochrony Roślin i Nasiennictwa (GIORiN), ARiMR i IJHARS w sprawie ilości i asortymentu badanych próbek płodów rolnych;
- 2) bieżące konsultacje z wojewódzkimi inspektoratami ochrony roślin i nasiennictwa (WIORiN), ARiMR i IJHARS w sprawie ilości i asortymentu badanych próbek płodów rolnych kierowanych do poszczególnych laboratoriów;
- 3) ustalenie ilości próbek dla poszczególnych kontroli wraz z harmonogramem ich pobierania: w ramach kontroli prowadzonej przez GIORiN – 1650 próbek płodów rolnych, w których wykonane zostanie 1650 oznaczeń pozostałości środków ochrony roślin i 150 oznaczeń mikotoksyn oraz w ramach nadzoru IJHARS nad rolnictwem ekologicznym – 100 próbek płodów

³⁹ dokumenty potwierdzające prowadzenie konsultacji z WIORiN, ARiMR i IJHARS w sprawie liczby i asortymentu badanych próbek płodów rolnych stanowią załączniki do pisma dyrektora IOR z 23.11.2020 r. znak DN-070/258-1/ 20.

rolnych, kontroli wzajemnej zgodności (cross compliance) ARiMR – 450 próbek płodów rolnych i monitoringu wód – 450 próbek w kierunku badania pozostałości środków ochrony roślin (ilość badanych próbek w poszczególnych zakresach może ulegać drobnym korektom, natomiast ilość wykonanych oznaczeń nie może być niższa niż 2800).

3. Asortyment badanych próbek płodów rolnych.

W trakcie kontroli stwierdzono, że płody rolne, które mają być kontrolowane w ramach kontroli planowanej były wytypowane zgodnie z zawartymi umowami. Odnotowano, że obejmowały one uprawy produkowane metodą integrowaną, w tym odpowiednią liczbą gatunków warzyw (np. bób, brokuły, buraki ćwikłowe, cebula, cebula dymka, cebula siedmiolatka, cebula szczypiorowa, chrzan, groch zielony, jarmuż kapusta brukselska, kapusta pekińska, kapusta głowiasta, koper, marchew, ogórki, pasternak, pietruszka, pietruszka nać, pomidory, por, rukola, rzodkiewki, sałata, seler, seler naciowy, szczaw, szczypiorek, ziemniaki); gatunki owoców (np. brzoskwinie, czereśnie, gruszki, jabłka, maliny, morele, orzechy włoskie, porzeczki, śliwki, truskawki, winogrona, wiśnie); gatunki nasion i owoców oleistych (np. rzepak i soja); gatunki jadalnych nasion roślin strączkowych; gatunki roślin cukrodajnych (burak cukrowy); gatunki zbóż (gryka, jęczmień, kukurydza, mieszanki zbożowe, owies, pszenica, pszenżyto, żyto); oraz gatunki roślin paszowych (bobik) oraz rośliny ze stref ochronnych.

4. Metody badań.

W toku kontroli ustalono, że pozostałości środków ochrony roślin, które mają być analizowane w ramach kontroli planowanej były oznaczane przez laboratoria następującymi metodami: GC/MS/MS, LC/MS/MS, GC/NPD, GC/ECD i spektrofotometryczna. Powyższe było zgodne z zawartymi umowami⁴⁰. Kontrola stwierdziła, że laboratoria Instytutu brały udział w międzynarodowych badaniach biegłości organizowanych przez Laboratoria Referencyjne Unii Europejskiej (EURLs). Na bieżąco doskonalono analityczne metody kontrolne. Realizowano techniczne, aparaturowe i metodyczne przygotowanie do badań. Wykonano roztwory wzorcowe związków będących przedmiotem badań. Metody analityczne (GC/MS/MS, LC/MS/MS, GC/NPD, GC/ECD i spektrofotometryczną) poddano walidacji.

5. Określanie liczby badanych próbek płodów rolnych.

Kontrola stwierdziła, że Instytut dokonał ustalania liczby próbek do kontroli planowanej wraz z harmonogramem ich pobierania.

Instytut koordynował prace dotyczące wyznaczenia miejsca i częstość poboru próbek wód powierzchniowych na terenie 14 województw (cały kraj bez woj. mazowieckiego i łódzkiego). Próbkę wód pobierali inspektorzy Wojewódzkich Inspektoratów Ochrony Środowiska w ramach prowadzonego przez Inspekcję planowanego monitoringu wód powierzchniowych. Zgodnie z zawartymi umowami liczba badanych próbek w poszczególnych obszarach badań mogła ulegać drobnym korektom,

⁴⁰ umowa nr HOR.kor.832.3.2019 z dnia 25 lipca 2019 r. oraz umowa nr JPR.kor.832.4.2020 z dnia 2 czerwca 2020 r.

natomiast całkowita ilość wykonanych oznaczeń nie mogła być niższa niż 2800. Pobór próbek przez inspektorów WIORiN, ARiMR i WIJHARS został zakończony w terminie do dnia 30 października 2019 r. Działania Instytutu w tym zakresie były zgodne z zawartymi umowami.

Instytut w analizowanym okresie prowadził konsultacje z Głównym Inspektorem Ochrony Roślin i Nasiennictwa w sprawie ilości i asortymentu badanych próbek płodów rolnych oraz z WIOŚ w sprawie ilości, częstości i miejsc poboru próbek wód. W trakcie realizacji tego zadania przeprowadzono bieżące konsultacje z wojewódzkimi inspektoratami ochrony roślin i nasiennictwa w sprawie ilości i asortymentu badanych próbek płodów rolnych kierowanych do poszczególnych laboratoriów. Jednocześnie też były prowadzone konsultacje z ARiMR dotyczące kontroli cross-compliance. Ustaleniu podlega liczba badanych próbek w poszczególnych miesiącach z podziałem na 3 grupy produktów (owoce i warzywa, ziarno zbóż i nasiona roślin strączkowych, nasiona roślin oleistych). Konsultacje dotyczące planów rocznych badań na rzecz IJHARS w zakresie rolnictwa ekologicznego były prowadzone telefonicznie i e-mailowo. Plany roczne obejmowały liczbę badanych próbek, ze względu na specyfikę kontroli (głównie kontrole graniczne). Proces ten był zgodny z wymogami określonymi w umowach na dany rok.

6. Harmonogram badań.

Instytut prowadził, zgodnie z zawartymi umowami, ustalenia dotyczące harmonogramu pobierania próbek dla poszczególnych kontroli. W analizowanym okresie dokonywana była jednak zmiana tego harmonogramu. Stwierdzono, że szczegółowy harmonogram badań opracowany przez GIORiN podlega zmianom jedynie z inicjatywy WIORiN, w przypadku problemu z pobraniem próbki założonego asortymentu. Uzgodnienia w tym zakresie zapadały telefonicznie i/lub e-mailowo, w pierwszej kolejności pomiędzy WIORiN i GIORiN, a następnie były akceptowane przez kierownika zadania 1.7. PW. Podjęte ustalenia były przekazywane przez WIORiN telefonicznie i/lub e-mailowo do właściwego laboratorium i do IOR – PIB (do kierownika zadania 1.7 PW). Za koordynację, wykonanie i zatwierdzenie zmian harmonogramu ze strony IOR-PIB odpowiadał kierownik zadania 1.7. PW.

Ustalony pomiędzy Instytutem a GIORiN harmonogram badania próbek był realizowany przez Instytut, zmiany w harmonogramie były wprowadzane z inicjatywy Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa.

9. Współpraca Instytutu z Państwową Inspekcją Ochrony Roślin i Nasiennictwa w zakresie prowadzonych badań.

Zgodnie z uzyskanymi informacjami⁴¹ „w okresie od stycznia 2019 roku do dnia przesłania pisma do żadnego z laboratoriów IOR-PIB nie wpłynęły żadne zastrzeżenia, wnioski lub uwagi dotyczące przeprowadzanych badań oraz tworzenia i wysyłania raportów z badań do WIORiN”.

⁴¹ pismo Dyrektora Instytutu znak: DN-070/258-1/20 z 23 listopada 2020 r.

Jednocześnie „od stycznia 2019 r. do chwili obecnej Dyrektor IOR-PIB nie zidentyfikował żadnych problemów w wymianie informacji z GIORiN, ARiMR i IJHARS w sprawie liczby i asortymentu badanych próbek płodów rolnych. Współpraca z Inspekcjami jest bardzo dobra”.

Współpraca pomiędzy Instytutem a Państwową Inspekcją Ochrony Roślin i Nasiennictwa przebiegała prawidłowo. W związku z ustaleniami kontroli zawartymi w pkt 3 i 7 należy jednak stwierdzić, że istnieje potrzeba podjęcia przez dyrektora Instytutu, w porozumieniu z Państwową Inspekcją Ochrony Roślin i Nasiennictwa działań usprawniających prowadzenie badań na obecność pozostałości środków ochrony roślin.

IV. Zalecenia pokontrolne

W wyniku kontroli zalecam Panu Dyrektorowi:

1. Podjęcie działań mających na celu:

- 1) zapewnienie terminowości wykonywania analiz i przesyłania raportów z badań;
- 2) przeprowadzenie przeglądu procedur i wymianę dobrych praktyk, tak aby wyeliminować stwierdzane błędy w zakresie raportowania terminowości prowadzonych analiz;
- 3) wzmocnienie roli koordynatora zadania dla usprawnienia bieżącego nadzoru i koordynacji realizacji zadania;
- 4) sprawowanie odpowiedniego nadzoru nad bieżącym uzupełnianiem narzędzia w programie Excell dedykowanego kontroli terminowości prowadzonych analiz;
- 5) zapewnienie właściwej współpracy pomiędzy jednostkami przy ustalaniu szczegółowego harmonogramu badań na obecność pozostałości środków ochrony roślin oraz dostarczaniu próbek do badań.

2. Regularne weryfikowanie aktualności procedur określających zasady rozdziału próbek pomiędzy laboratoria.

3. Wprowadzenie rozwiązań zapewniających badania w kierunku pozostałości glifosatu w przypadku wszystkich próbek roślin, o wysokim ryzyku nieprawidłowości w stosowaniu tej substancji aktywnej.

Proszę o powiadomienie mnie w terminie 30 dni od daty otrzymania wystąpienia pokontrolnego o realizacji zaleceń pokontrolnych.

z up. Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Robert Bartold
Dyrektor Generalny
/podpisano elektronicznie/